

© *Куспяк І. С.*

которий связывает индивида со своей общностью и отличает от других.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Усенко О. Г. К определению понятия менталитет / О. Г. Усенко // Российская ментальность: методы и проблемы изучения. — М., 1999. — С. 23-77.
2. Додонов Р. А. Этническая ментальность: опыт социально-философского исследования / Р. А. Додонов // — Запорожье : РА «Тандем-У», 1998.
3. Зинченко В. П. Миры сознания и структура сознания / В. П. Зинченко // Вопросы психологии, — 1991. — № 2. — С. 15-34.
4. Юнг К. Проблемы души нашего времени / К. Юнг ; пер. с нем. — М. : Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994 — 320 с.
5. Катречко С.Л. К онтологии сознания через рефлексию / С. Л. Катречко // Философия сознания в XX веке: проблемы и решения. — Иваново: Изд-во ИВГУ, 1994. — 342 с.
6. Гегель Г. Феноменология духа / Г. Гегель ; пер. с нем. — М. : Наука , 2000. — 430 с.
7. Kemper, T. D. A social interactional theory of emotions / T. D. Kemper// — New York: Wiley, 1978.
8. Keller, M., Edelstein, W., Fang, F.-X. & Fang, G, Reasoning about responsibilities and obligations close relationships: A comparison across two cultures. *Developmental Psychology*, 34(4), 731–741. — 1998; Edelmann, R.J., Asendorpf, J., Contarello, A., Georgas, J., Villanueva, C., & Zammuner, V. Self-reported verbal and non verbal strategies for coping with embarrassment in five European cultures. *Social Science Information*, 26, 868–883 — 1987.

Куспяк І. С. – здобувач кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 35004.031:55(035)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В статті розглянуто досвід впровадження технологій електронного урядування в зарубіжних країнах та визначено висновки стосовно України.

Ключові слова: електронне урядування, зарубіжний досвід, інформаційно-телекомунікаційні технології, електронні послуги.

В статье рассмотрен опыт внедрения технологий электронного правительства в зарубежных странах и определены выводы относительно Украины.

Ключевые слова: электронное правительство, зарубежный опыт, информационно-телекоммуникационные технологии, электронные услуги.

The article reviews the experience of implementing e-government technology in foreign countries and the findings with regard to Ukraine are determined.

Keywords: electronic governance, foreign experience, information and tele-communication technologies, electronic services.

Електронне урядування останніми роками бурхливо розвивається в усьому світі – від країн Європейського союзу до країн Азії. Основною метою впровадження електронного урядування є підвищення якості життя людини в нових умовах та забезпечення конкурентності економік окремих держав та їхніх об'єднань.

У світовій науковій літературі існує декілька підходів щодо сутності електронного урядування та перспектив його розвитку, але всі вони, в кінцевому випадку, мають на увазі дві взаємопов'язані сфери – електронний уряд та електронна демократія. Електронний уряд – це інфраструктура, яку створюють державні органи, щоб змінити способи виконання своїх задач. Мається на увазі надання електронних державних послуг громадянам і бізнесу. Тоді як електронна демократія стосується в використанні інформаційно-комунікаційних послуг у демократичних процесах взаємодії влади і

суспільства.

Збільшення кількості індивідуальних звернень громадян, бізнесових структур, неурядових організацій за наданням різних державних послуг і подальше їх зростання стало причиною надання цих послуг в електронній формі. І тому, розвиток електронного урядування є однією з пріоритетних задач в більшості держав ЄС в межах їх політик модернізації державних органів. Цей пріоритет відображено в „Плані дій e-Euro 2002”, прийнятий Європейською Радою в 2000 році, який включає розділ „Он-лайн Уряд”. Також у 2003 році в ЄС розроблено план досліджень у сфері електронного уряду, де все базується на двох основних проблемах: покращення урядових послуг для громадян та бізнесу та організаційної трансформації. Тобто, основні пріоритети – електронне урядування та організаційні зміни в принципах роботи політичних інститутів держави [8].

Відповідно до цього метою даної статті є аналіз стану впровадження електронного урядування в країнах ЄС та перспективи розвитку в Україні.

У країнах Європейської співдружності надаються 12 базових державних послуг для громадян та 8 для бізнесу в он-лайновому режимі: [3, с. 87-88]:

За оцінюваннями компанії CapGemini практично в усіх органах влади країн ЄС рівень надання державних електронних послуг досяг двосторонньої інтерактивності, а половина всіх послуг громадянам і бізнес-структурам досягла транзакційного рівня. Тільки одна країна – Латвія знаходиться на рівні односторонньої інтерактивності [9, с. 5].

Німеччина. У 1998 році Федеральний уряд Німеччини оголосив про нову доктрину, направлену на створення фундаменту для адаптації державних органів управління в умовах змінного соціального середовища. Девізом угоди стала модернізація діяльності органів влади. У зв'язку з цим уряд висунули чотири керівні принципи, що охоплюють чотири сектори реформи:

новий розподіл обов'язків, що веде до зростання ефективності і поліпшення виконання законів;
 велика орієнтація на громадян, які повинні бачити у федеральному уряді партнера;
 різносторонній розвиток державних служб, в результаті якого органи влади краще справлятимуться зі своїми обов'язками, ефективніше використовувати засоби і діяти прозоріше;
 ефективне керівництво, що дозволяє наймати і утримувати в організації службовців, зацікавлених в результатах своєї роботи [4, с 57-58].

Історія формування електронного урядування в Германії та перелік основних програм федерального рівня подано на рис. 1.

IVBB / IVBV – Інформаційна мережа Бонн-Берлін (середина 90-х), Інформаційна мережа адміністрації Федерації

Bund Online – Створення близько 350 (444) послуг в режимі он-лайн у адміністрації Федерації в 2001 – 2005 рр.

Ця програма мала чітку мету до 2005 року зробити всі послуги, що надаються федеральними органами влади, доступними по мережі Інтернет. [7, с.61].

Реалізація цього проекту, на думку федерального уряду, повинна служити основою для зміни ситуації, що склалася, на кращий, оскільки послуги зможуть надаватися швидше, прозорішим чином і з меншими витратами.

Проект «Bund Online » включав наступні програми:

Он-лайнова подача заявок на документи;

Персональні податкові декларації по Інтернету;

Електронні державні закупівлі;

Офіційна статистика по Інтернету;

Інформаційна система Profi для ефективного управління просуванням проектів;

Інтернет-служба для погашення студентських позик;

WAP-служба для ведення торгівлі в рамках Євросоюзу.

Germany Online – Створення системи подачі заяв в режимі он-лайн на всіх рівнях (федеральному, регіональному та муніципальному) з 2003 р.

E-GVt 2.0 – Програма для розвитку вдосконалених послуг електронного уряду на основі досвіду під впливом Європейської Ініціативи і 2010.

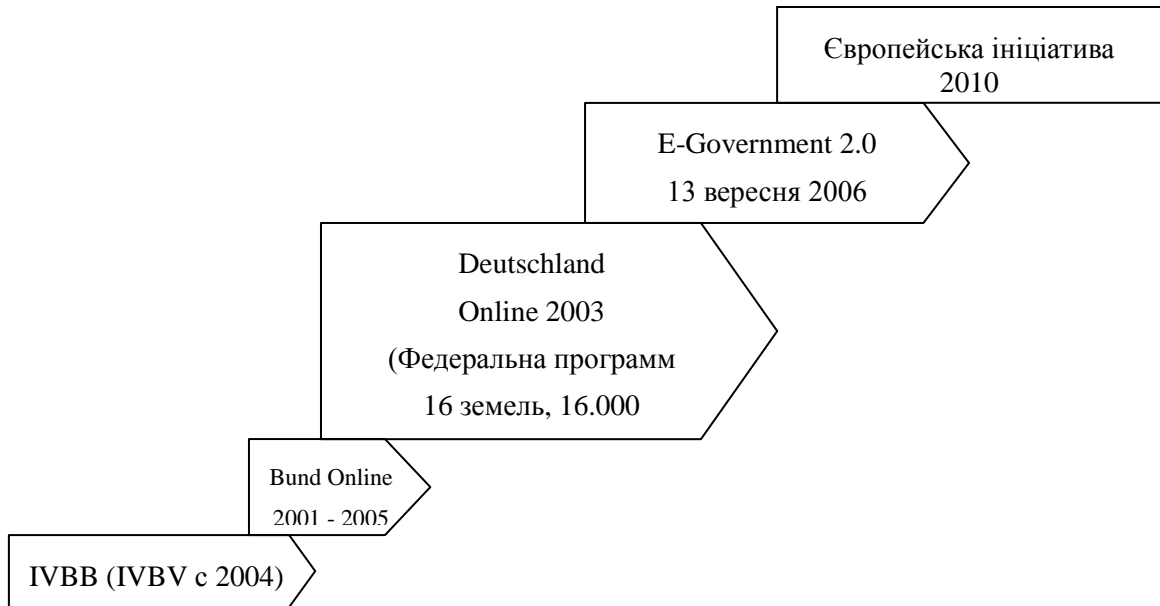

Рис. 1 Історія формування електронного урядування в Німеччині

Основна мета цих проектів, «дати поштовх для здійснення змін в роботі державного апарату і зіграти ключову роль в процесі модернізації політичних інститутів» [6].

На сьогодні модель електронного урядування Німеччини функціонує таким чином, що доступ до неї клієнти можуть отримати за допомогою телефонного зв'язку (call-центри), Інтернету та звернень через бюро громадян

Оскільки громадяни в першу чергу мають справу з місцевою владою, муніципальні і районні органи управління вже декілька років беруть участь в цих проектах. Головні завдання для місцевих адміністрацій – реєстрація громадян, он-лайнві заявки для різних цілей, включаючи соціальну допомогу і т. п., а також інформаційні послуги і постачання державних служб.

Більшість німецьких міст за центральними установами вже створили офіційні сайти з вельми розвиненою функціональністю.

В країні близько 16.000 юридично незалежних муніципалітетів і майже всі муніципалітети представлені в Інтернеті та близько 80% надають електронні послуги різної якості.

Ключові теми діяльності на рівні муніципалітетів є:

Багатофункціональні центри комплексного надання послуг

(офіс, центр телефонного обслуговування, електронні послуги)

Створення більшої кількості послуг, доступних в режимі он-лайн

Інтеграція послуг з вищим рівнем адміністрування

(реєстрація, посвідчення особи, транспортні засоби) [6].

Для городян такі сайти надають практично той же сервіс, що і установи влади. Безліч питань, що вимагали раніше фізичної присутності в інстанціях, тепер вирішуються он-лайн. Позаду - колосальний етап робіт по пристрою електронних "приймальень" і організації системи безпечного доступу. Попереду – нескінченні удосконалення.

Наприклад, на сайті міста Бонна викладені десятки електронних анкет від всіх офіційних організацій міста - на всі випадки життя. Тут можна оформити реєстрацію по новому місцю проживання або записати дитину в дитячий сад. Заповнюй і чекай відповіді. Якщо щось не влаштує, то тоді вже доведеться записуватися на прийом до чиновника (теж, до речі, он-лайн). Але в більшості випадків нікуди ходити не треба [5].

У числі найбільших перешкод на шляху до електронного урядування – недолік стандартів і сумісності. Для безперешкодного обміну інформацією між органами влади і громадянами в межах всієї країни повинні бути стандартизовані структури даних, характер їх вмісту і формати для обміну інформацією.

Тоді як більшість технічних питань вже вирішена, юридичні наслідки впровадження електронного урядування як і раніше вимагають уваги. Існує розрив між фізичною структурою органів влади і тим, що необхідне для ведення ефективної роботи в Інтернеті. Якщо громадянин хоче

реєструватися по новому місцю проживання у місцевих властей, технічно він може це зробити з використанням своєї чіп-карти, електронного підпису і відповідної Інтернет-служби того району, в якому він живе. Проте згідно із законом потрібно, щоб він прийшов у відповідну організацію для посвідчення його особи і власноручно підписав реєстраційну форму.

Великобританія. Доступ домогосподарств до мережі Інтернет складає 67%, а підприємств – 93%.

Основна мета, з огляду на розвиток електронного урядування, уникнення появи «низьких прошарків суспільства», які не матимуть доступу до державних служб. Взагалі трансформація традиційних форм взаємодії уряду і громадян у цифровій формі не повинна породжувати соціальну нерівність. У зв'язку з цим уряд сприяє зменшенню цифрового розшарування суспільства. Для цього ведеться цілеспрямована політика у сфері підвищення комп'ютерної грамотності, створення навчальних центрів і покращання умов для підвищення кваліфікації персоналу у сфері інформаційних технологій, у тому числі через забезпечення доступу до національної освітньої мережі та мережевої бібліотеки Великобританії.

Головна ідея електронного урядування Великобританії – підняти державні системи на новий рівень і зв'язати їх в єдине ціле, а також використовувати всі доступні платформи, в Інтернеті і поза ним, щоб вести спілкування з громадянами та бізнесом. Основною задачею було те, щоб державні відомства діяли спільно аби у громадян та бізнесу був єдиний інтерес для доступу до державних послуг. Однак процес інтеграції про двинувся недостатньо далеко, і в послугах різних відомств залишається багато розбіжностей. І тому є проблеми трансформації вже створених та працюючих веб-порталів до єдиної системи.

Впровадження електронного урядування у Великобританії почалось ще з 1994 року з створення урядового порталу і пройшло ряд певних етапів від програм уряду до довготривалих стратегій розвитку інформаційного суспільства та електронного урядування.

Однією з таких програм була «Е-громадяни, е-бізнес, е-уряд. Стратегічна концепція обслуговування суспільства в інформаційну добу» (1998 р.) де, зокрема, наголошувалось на вдосконаленні урядом надання публічного сервісу, визначення структури та переліку послуг для громадян та бізнесу, максимального їх охоплення. Саме тоді гаслом даної програми стає: «Ми будемо використовувати нову технологію, щоб задовольнити потреби громадян та бізнесу, не плетучись в хвості технічного процесу». В результаті впровадження програми змінилась поведінка бізнес-компаній. Вони модернізували свою роботу зосередившись на застосуванні інформаційних технологій, по-новому стали використовувати Інтернет – технології для навчання, стали поштовхом в розвитку нових служб, ефективних і зручних способів для спілкування з постачальниками та обслуговування замовників. В результаті отримали переваги як державні установи так і громадяни та підприємці. Зазнали суттєвих змін процеси взаємодії державних органів з громадянами у сфері оподаткування, інформування, охорони здоров'я та освіти; з бізнесом, як результат прискорення взаємодії, зменшення вартості трансакцій, удосконалення процесу регулювання; між державними органами шляхом підвищення ефективності комунікацій між департаментами й агентствами, центральними і місцевими урядами тощо.

3 листопада 2005 року електронний уряд Великобританії працює за стратегією «Transformational Government – Enabled by Technology», де визначені основні принципи, цілі та концепції подальшого впровадження електронного урядування.

Основне бачення цієї стратегії – це розробка та впровадження кращої технології надання публічних послуг через їх більший вибір та персоналізацію, щоб скоротити тягар на нищу ланку державних службовців, зменшення корупції, покращення інструментів регулювання економічної діяльності.

Досягнення цілей стратегії включає три ключові перетворення:

Послуги мають створюватись і проектуватись громадянами та бізнесом, а постачальнику надається право координування. Це дасть змогу досягти кращих політичних та економічних результатів, прискорить процес обробки документів, покращиться ефективність шляхом скорочення дублювання та шаблонної обробки паперів.

Уряд повинен перевести свою увагу на загальну культуру послуг по всій інфраструктурі їх надання.

Постійна робота над підвищенням професіоналізму уряду в питаннях планування, менеджменту, набуття навичок управління.

Між 2007-2011 рр., за положеннями стратегії, проводиться робота по залученню інвестицій у

технології та зміні механізму надання послуг. Протягом цього періоду також проводиться моніторинг витрат та аналіз фінансових вигод від поточних інвестицій.

Після 2011 року має бути періодом радикальної зміни в наданні послуг. Але стрімкий розвиток інформаційних технологій буде вимагати від уряду перетворень, швидкого пристосування до виклику того часу. Тому потрібен радикально новий підхід до впровадження новітніх систем до їх входження на ринок, враховуючи те, що деякі новітні технології сьогодні будуть завтра розповсюдженим явищем у всіх сферах діяльності суспільства.

Таким чином, Великобританія покладає великі надії на успішну реалізацію стратегічного плану і сьогодні активно працює в цьому напрямку.

Польща. Програма розвитку інформаційного суспільства в Польщі була прийнята в 2001 році, а у 2004 р. урядом було прийнято нову стратегію, де одним з пріоритетних напрямків було визначено створення інтегрованої платформи електронних державних послуг.

Основними цілями стратегії визначено:

забезпечення доступу до Інтернет для всіх громадян та бізнесових організацій, основними критеріями якого є швидкість, безпечність та низька ціна;

розвиток послуг в електронному вигляді;

підвищення комп'ютерної грамотності [2, с.85].

Досвід Польщі у розбудові елементів е-урядування є важливим для України. Порівняно з розвиненими країнами ЄС Польща має деяке відставання у впровадженні технологій е-урядування, але в країні уже сформовано електронний уряд та забезпечено широке використання його можливостей.

Високий відсоток участі бізнесу в взаємодії з органами влади за допомогою веб-сайтів зумовлено належним розвитком ІКТ-інфраструктури.

Польські підприємці шукають інформацію на веб-сайтах публічних органів влади, завантажують з них форми та відсилають назад заповнені бланки документів.

Для громадян на сторінках веб-сайтів органів влади надаються послуги пов'язані з декларуванням прибутків, пошуком роботи, соціального забезпечення та охорони здоров'я, одержанням особистих документів (паспорт, водійські права, свідоцтва про народження та шлюб, зміна місця проживання), публічні бібліотеки, вступ до навчальних закладів тощо. Громадяни Польщі ще досить рідко використовують державні веб-сайти для отримання послуг, але відсоток осіб, які використовують веб-сайт для взаємодії з органами влади невинно збільшується.

Але серед всіх послуг, які отримують представники бізнесу та громадяни в Польщі тільки 20% послуг відносяться до рівня трансакцій. Польські підприємці частіше вирішують питання on-line, ніж громадяни. Загальний відсоток трансакційних послуг для підприємців становив 37,5%, тоді як для громадян лише – 8,3% [2, с. 78].

На даний момент напрями розвитку інформаційного суспільства в Польщі викладено в Національному плані розвитку на 2007 – 2013 роки, зокрема в п. 1.1 та 8.1 [10].

Зокрема, один з напрямів – розбудова народного господарства, що спирається на знання. Основними цілями даного напрямку є побудова інноваційного електронного народного господарства (шляхом створення інноваційних послуг е-бізнесу, сучасної електронної адміністрації та доступу) та забезпечення широкого доступу до послуг в електронному вигляді (доступ до комерційної та публічної сфер, розвиток телеінформаційної інфраструктури та доступ до послуг альтернативними каналами).

Проведений аналіз європейського зарубіжного досвіду та факторів, які сприяли успіху впровадження е-урядування в цих країнах, дасть змогу зробити висновки стосовно України.

1. Зовнішній тиск. Стимули до проведення реформ надходять ззовні урядової сфери, від громадянського суспільства та бізнесу, а нашій державі спостерігається тиск лише з боку продавців продуктів інформаційних технологій і відсутній тиск з боку громадян та бізнесу, у яких немає розуміння переваг е-урядування.

2. Повне бачення і стратегія. Повне бачення і стратегічний план для формування ефективного керівництва державною і для е-урядування під гаслом «що ми хочемо зробити, щоб отримати це», розгляд інформаційних технологій як ефективного засобу реалізації стратегії. Щодо України, то відсутня будь-яка довготривала перспектива та відсутній зв'язок між цілями і засобами. Це може бути викликано, на мою думку, регулярною зміною керівного складу уряду та частою зміною політичного доквілля.

3. Ефективне управління проектом. Прозора відповідальність, ефективне планування і розгляд

© Лисенко Е. В.

можливих ризиків, ефективний моніторинг і контроль, раціональне використання ресурсів, ефективно кероване партнерство між державними установами, громадянами та бізнесом стали запорукою успішного впровадження е-урядування.

А розмита відповідальність, яка пов'язана з великою кількістю реалізаторів проекту е-урядування; відсутній або недостатньо ефективний контроль; незадовільне постачання є одним з гальмів запровадження електронного урядування в Україні.

4. Наявність компетенції. Передбачає наявність необхідного рівня кваліфікації і знань. Особливо на регіональному рівні необхідно мати як грамотних менеджерів, так і кваліфікованих фахівців з інформаційних технологій.

Однією з причин відсутності необхідної кількості кваліфікованих працівників в галузі інформаційних технологій на регіональному та місцевому рівні в Україні є низький рівень заробітної плати та відсутність соціальних гарантій.

Отже, враховуючи досвід Європи, Україні потрібно зосередити увагу на передових проектах, запровадити покроковий підхід з постановкою завдань, направлених на здобуття масштабних результатів; користуватись послугами приватного сектору, у якого є необхідний досвід реалізації ІТ – рішень. Варто перейняти досвід з проведення широких просвітніх кампаній і поступового привчання громадян до інформаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження / [О. А. Баранов, І. Б. Жилияев, М. С. Демкова та ін.] ; за ред. І. Г. Малюкової. — К. : ООО «Поліграф-Плюс», 2007. — 254 с.
2. Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування / [авт. кол.: Т. Камінська, А. Камінський, М. Пасічник та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. С. А. Чукут. — К. , 2008. — 200 с.
3. Клименко І. В. Технології електронного врядування / І. В. Клименко, К. О. Линьов. — К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. — 192 с. — (Серія «Бібліотека молодого державного службовця»)
4. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід. Методичні матеріали до навчальної дисципліни: “Теоретико-методологічні, організаційні та інституційні основи електронного урядування” / [авт. кол.: К. Синицький, Я. Олійник, М. Міхальова та ін.] ; за заг. ред. д.н.держ.упр., проф. С.А. Чукут. — К., 2010. — 144 с.
5. Офіційний веб-сайт міста Бонн Німеччина — [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bonn.de>
6. Проекти «Електронного уряду» в Германії — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.microsoft.com/Rus/Government/newsletters/issue15/06.mspx>
7. Сморгунов Л.В. Электронное правительство, менеджмент знания и административные реформы / Л.В. Сморгунов // Политекс, — 2005. — №2 — С.61
8. European Commission, Synopses of IST Projects relating to E-Government. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
9. Online Availability of Public Services: How is Europe Progressing? Web-based Survey on Electronic Public Services. — June 2006, CapGemini — p. 5.
10. Plan Informatyzacji Państwa na lata 2007-2010", Dz.U. 2007 r. Nr. 61, poz. 415.RP: "Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne."

Лисенко Е. В. – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет»

УДК 316.334.3:321.022

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СИСТЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ВЛАСТИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

Стаття посвячена аналізу характеру та рівня легітимації процесу інституціоналізації системи політичної влади в сучасному українському суспільстві. Зроблений висновок про те, що слабка політична інституціоналізація в Україні обумовує неефективність діяльності системи політичної